

gátás élén állva útját állta a magyar kulturjavak pusztulásának. Így ezen iskolák *közvetve mégis megtermékenyítették nemzeti kulturánkat.* Ezeknek érdeme, hogy anyagi, társadalmi és értelmi művelődésünk a hódoltsági területen sem süllyedt sokkal mélyebbre, mint keresztény kézen maradt országrészeinkben.

(Pozsony.)

CSÁSZÁR MIHÁLY.

AZ IFJUSÁGI EGYESÜLETEK KÉRDÉSE.

— Felolvasás a Magyar Pædag. Társaságban 1916 dec. 16-án. —

A világháború kezdetén, az általános bevonulás után, amikor mindenki szorongva leste az első harctéri híreket, Balatonkenese országútján a szép kilátást nyújtó dombra törekedve, mögöttem több kocsis robogását és fiatalok kurjongató énekését hallottam. Falubeli legények és süldő leányok voltak; borközi hangulatban kocsikáztak az esti szürkületben.

E jelenet jut mindig eszembe, valahányszor olyan rendeletről olvasok, amely a fiatalok korcsmázását, alkoholfogyasztását kellő határok közé akarja szorítani. Már jóval a világháború előtt törekedtek erre a hatóságok; Borsodmegye szabályzata volt az első, amely a 15 éven alóliakat a korcsmák látogatásától eltiltja. A 15 éven felüliekről nem rendelkezettek, mert ezek tankötelezettsége már megszűnt. A világháború alatt sok helyütt adtak ki rendeleteket a fiatalok szesz-fogyasztásának meggátolására, többek között a főkapitány Budapesten. Tiszta szerencse, hogy a szesz italok árának óriási megnövekedése némi gátat vet, bár a hallatlanul megnőtt kereset, az óriási munkabérek a könnyelmű fiatalságot a drága bortól sem tartják vissza. Ismeretesek azok az erkölcsi, egészségi és gazdasági károk, amelyek a túlságos alkoholfogyasztással és korcsmázással együttjárnak. A fiatalok számára a béke viszonyaihoz képest roppantul megnövekedett bűnözése részben ebben találja magyarázatát.

A világháború még más szomorú tanulságokat is szolgáltatott, amelyek megkövetelik a velők való foglalkozást és különösen a segítés módjain való gondolkodást. A háborús fertőző betegségektől, a népjárványoktól az illetékes kormánytényezők erélyes intézkedései és a tudomány haladása következtében nagyjában megkiméldött az ország lakossága. A kolera, himlő, hagymáz és vérhas nagyobb mértékben elterjedni nem tudott ugyan, de más betegségekről nem olyan kedvező a tapasztalatok. A csecsemők halandósága sohasem volt ily nagy; legnagyobb a tősgyökeres magyar vidékeken, pedig ha valamikor, úgy

most szükséges minden újszülöttet megtartani, különben évtizedekig sem tudja az ország a nagy embervesztésüket kiheverni. A katonaság és ifjúság között a nemi bajok egyre terjednek és Nékám tanár szerint éppen a magyarság vezet e téren. A gümőkór pusztításai már a béke idejében is jelentékenyek voltak és Kuthy Dezső kimutatásai szerint éppen a magyarság körében, a Tiszán túl pusztított legjobban, ami ellen a Lukács György által Békésgyulán és Debreczenben létesített szanatoriumok vették fel a küzdelmet. A háború e betegség áldozatainak számát csak még növelte és báró Korányi tanár a különböző népfajok megbetegedési számadatait megállapítva, szomorúan tapasztalta, hogy e téren is a magyar katonák vezetnek. Bizonyos, hogy a polgári lakosság között máris nagyobb, de még sokkal nagyobb lesz a tüdővésztes áldozatok száma. Sokakon a túlterheltetett munka, még több emberen a rossz lakásviszonyok, a korcsmázás, a legegésztelenebb szórakozás, és a sok szeszes ital, végül a hiányos táplálkozás már most is érezteti hatását, gyöngíti az emberi szervezetek ellenállóképességét s a béke beállta után még jó hosszú ideig sínyleni fogjuk a kedvezőtlen életkörülményeket.

A táplálószeres hiányos termelése fölkeltette az ország figyelmét. Statisztikai adatok bizonyítják, hogy földünkön kétszer annyit lehetne termelni, persze több szakértelemmel, munkával és befektetéssel. Milyen kedvező lenne a helyzetünk, ha már a béke idejében megkezdődött volna a többtermelés! Nem kellett volna annyi munkás embernek kivándorolnia, könnyebben győznök a gazdasági harcot. A jövő szempontjából a többtermelés egyenesen döntő hatású lesz, de ahhoz több ember is kell. Jelenleg Magyarország, de még inkább Ausztria szaporodási arányszámai elmaradnak a szomszéd országokéi mögött. Mi vagyunk — orvosi műnyelven szólva — a *locus minoris resistentiae* és a szomszéd államoknak területeinkre való agyarkodása ebben találja természetes, biológiai magyarázatát. A világháború győzedelmes befejezésével csak akkor tudjuk majd hazánkat egy második világháborúban sikeresen megvédeni, ha népességünk szaporodása legalább is egyenlő lépést tart az oroszéval, románéval, olaszéval. A jövő — többször olvashattuk vezető orosz egyéniségek erre célzó nyilatkozatát — az övék. Rajta legyünk, hogy ne legyen igazuk!

E számbeli kisebbség ellensúlyozására a németek, akiknek különben szaporodási arányszámai jelenleg a mienknél szintén jóval kedvezőbbek, harcosaik minőségének fokozására törekszenek. A német katonák fölényes volta már most is kirívó; gondos iskoláztatásuk, szigorú erkölcsi nevelésük, az egészségügy célirányos fejlesztése a háborús mesterséget alaposan megtanuló, kötelességtudó, erkölcsileg és testileg kitartó harcosok oly óriási tömegét tudta kiállítani, ami

az egész világot bámulatba ejti és amelynek lelkesedése a háború kezdete óta semmivel sem csökkent, mert a legutolsó ember is tudja, meg van győződve, át van hatva attól a gondolattól, hogy hazája jövőjéről van szó. A testgyakorlás jobb felkarolásával, az iskolaegészségügy továbbfejlesztésével, amely téren mi nagyon elmaradtunk, az ifjúság testi, lelki, erkölcsi, katonai előkészítésével jelenlegi katonai felsőbbségüket csak még öregbíteni fogják. Ezen a téren követnünk kell őket és folytatnunk azt a mozgalmat, amit ebben az irányban a harctéren elesett *Sárosi Szabó László* a háború előtt megindított.

Az a feladat, amellyel meg kell birkóznunk, nagy. Előttem már Társaságunk elnöke 1916. évi októberi elnöki megnyitójában reá mutatott a szaktanítás helyes fejlesztésének szükségére. Különösen szükséges lenne a gazdasági ismétlőiskolák szervezése, amelyek az általános ismétlőiskolákkal szemben nagy kisebbségben vannak. A 16,530 népiskola közül 1910/11-ben általános ismétlőiskolákkal rendelkezett 11,280 = 68·2%, gazdasági népiskolával 2558 = 15·2%; a maradék, 2558 népiskola (15·5%) minden továbbképzés híjával volt. A gazdasági népiskolába járt 184,504, az általános ismétlőiskolába 357,837 tizenkét-tizennyéves tanuló. Mi orvosok lelkesen pártoljuk a gazdasági népiskolákat, nemcsak azért, mert a nép általános műveltségét, gazdasági erejét és tudását növelni képesek, hanem azért is, mert tantervében az egészségi ismeretek terjesztésének igen jelentékeny lehetőség van biztosítva és mindenképpen eleget iparkodik tenni a nagy tömeg életszükségeinek. De a 15. életévtől kezdve a férfinépeség a katonai szolgálat, e nagy nemzeti iskola, beköszöntéséig, a nők a férjhezmenetelig, semmiféle művelésben nem részesülnek. Éppen a fejlődés legfontosabb korában, amidőn az egyéni jellem ki-fejlődik, a faji jelleg kidomborodik, míg a gyermekek a fanosodáson innen az általános, közös emberi vonásokat mutatják.

Ez ür betöltésére az *ifjúsági egyesületek* lennének hivatva, amelyeket *Wlassics Gyula* kezdeményezett és buzgón terjesztett. Célja volt ezekben az egyesületekben az iskolából elbocsájtott 15 éven felüli ifjakat hazafias és erkölcsös irányban tovább vezetni, főleg a nem magyarajkú lakosság között az iskolában elsajátított magyar beszédet tovább gyakorolni (Utasítás az állami elemi iskolák gondnokságai részére 1901/32,055. szám). Csakhamar külön rendeletet adott ki a miniszter (1902/12,015. szám) alapszabálytervezettel; erre hivatkozik a községi iskolaszékeknek kiadott utasítás (1902/44,246. szám). Egy következő rendelet (1903/41,846. sz.) már kibővíti a tagságot, amennyiben a leányok is beléphetnek 21 éves korukig vagy férjhezmenetelükig; közös mulatságokat rendezhetnek, amelyeken legalább 1—1 egyleti atyának és anyának kell jelen lennie. Ez a rendelet, ahol erre

alkalom van, az ifjúsági egyesületek férfitagjainak a tűzoltás elsajátítását javasolja a tavaszi, nyári és őszi hónapokban; ez a testgyakorlás első nyoma. De a rendelet más irányban is lényegesen kibővíti az ifjúsági egyletek célját, feladatul tűzve ki az ifjúságnak mértékletes életmódra való szoktatását s megóvását korcsmák és más ehhez hasonló helyiségek látogatásától. E célra (1905/3800. sz. a. rendelet szerint) szolgálnak felvilágosító előadások; az egyesületek körében a szeszes italok élvezése a legszigorúbban tilos, a vezetőség elriasztó példákra utaljon, maga pedig jó példát mutasson. Végül daloskörök szervezését rendelte el a v. és k. miniszter (1907); megbízott szakközege csakhamar 70 daloskört tudott létesíteni.

Az ifjúsági egyesületek működéséről Petri Mór (Az ifj. egyesületek a népművelés terén. Néptanítók Könyvtára 4. f. 1908) igen sok érdekes adatot mond el, például, hogy a vasárnapi tánc engedélyezése az ifjúsági egyesületekben mily üdvösen befolyásolja az egyesületek munkáját, az azoktól való eltiltás mily hatásos fegyelmi eszköz. Az ifjúsági egyesületek száma kezdetben igen rohamosan emelkedett. A legtöbb 1906-ban működött: 572; ebből 421 állami iskolával volt kapcsolatos s csupán 151 tartozott a községi és felekezeti iskolákhoz. Köztük tisztán férfiegyesület volt 408, tisztán leányegyesület 14, vegyes 150. A tagok számáról hallgat a miniszteri jelentés. A következő évi miniszteri jelentések az ifjúsági egyesületekre vonatkozó adatokat többé nem tartalmazzák. Maguk az egyesületek csakhamar megszüntették működésüket; legalább sehol sem találni semmi nyomát. Mily hasznos munkát tudtak volna a világháború alatt kifejtteni!

Érdeklükben csakhamar két irányban folyt a törekvés. Javaslatomra az országos testnevelési kongresszus előkészítő bizottsága a kongresszus napirendjének első tárgyául tűzte ki a testnevelés és testgyakorlás bevitelét az ifjúsági egyesületekbe. Az 1909 dec. 27—29-én tartott kongresszuson e kérdést tárgyalták egészségi, testgyakorlási, honvédelmi és életmentési szempontból az erre fölkért előadók (Juba, Maurer, sárói Szabó, Kovách); a tűzoltásról az előadó megbetegedése következtében csak a vitában történt megemlékezés. A részletekre nézve az I. testnevelési kongresszusi főjelentésre hivatkozom, amely a kongresszus fölterjesztésének mellékleteképen szerepelt. Ezen az alapon a miniszter (175,363. V. 1913) rendeletet intézett a Testnevelési Tanácshoz, felhívta, hogy a magyar köznép fiatalsága testi erejének, ügyességének és egészsége fejlesztésének kérdését tűzze napirendre, erre vonatkozólag javaslatokat dolgoztasson ki. A tanács hozzá is fogott a honvédő (tehát katonai irányú) ifjúsági egyesületek szervezéséhez és elsősorban az alapszabályokat készítette el.

Más oldalról meg a tanító- és tanítónőképzők foglalkoznak az ifjúsági egyesületekkel és pedig az eredeti irányban. Rendtartásuk (1914/31, 152. szám) 17 pontban (162—178. §.) részletesen foglalkozik velök és előírja, hogy minden tanítóképzőintézet mellett ifjúsági egyesületet kell létesíteni. Céljuk mind bővül, aminek megfelelően készült tizoldalas munkatervük, alapul véve heti egy, évi 31 óraszámot.

Meg kell állapítani, hogy az ifjúsági egyesületek fejlesztésének e kétféle iránya közül melyik a helyes, melyik út követendő, mert nyilvánvaló, hogy ily kétfelé ágazást a miniszterium nem engedhet meg.

A Testnevelési Tanácsnak az említett tárgyalások közben kialakult irányelvei szerint fődolog a testgyakorlás és pedig katonai irányban. A 2. irányelv szóról-szóra így hangzik: «2. A fiatalság testi erejének és ügyességének fejlesztése érdekében a testi nevelésnek (helyesen a testgyakorlásnak) a körülmények szerint alkalmazható minden eszköze felhasználandó.» (a) A férfinépességnél a testgyakorlásnak elsősorban azokra a nemekre kell súlyt vetni, amelyek fegyelmező és ügyesítő hatásnak és amelyekkel könnyű meggyőzni a nép fiait arról, hogy a szerzett ügyességeknek a gyakorlati életben hasznát veszik. Ilyenek: a katonai előgyakorlatok, céllövés, tűzoltás és mások. Az egyes vidékeken szokásos népjátékok és táncok sem mellőzendők. b) A hajadonoknál ugyancsak a gyakorlati szempont szem előtt tartásával erősítő és ügyesítő torna, táncgyakorlatok és testedző játékok kívánatosak.» Az ifjúság egészsége érdekében a 3. irányelv következőket tartalmazza: «3. A fiatalság egészségének fejlesztése érdekében kívánatos (tehát nem feltétlenül szükséges) azok gyakorlati kioktatása és szoktatása az egészséges életmódra, különös figyelemmel az alkohol káros hatásaira, a fertőző betegségek elkerülésére, az első segélynyújtásra.» Végül még felemlítendő a 7. irányelv, amely szerint «az ifjúsági honvédegyesületek legyenek szervei az iskolából kikerült nép-fiatalság nemcsak testi, hanem szellemi, erkölcsi és gazdasági, szóval harmonikus továbbnevelésének. azért azokra az ezen szempontból illetékes tényezők figyelme is felhivandó.»

A képzők ifjúsági egyesületei inkább a megfordított irányt követik; 1914. évi rendtartásuk szerint közelebbi célok (163. §.) «az ismétlőkiskolából kikerült ifjúság vallásos, erkölcsös és hazafias érzületének ápolása, a hasznos ismeretek terjesztése, az ifjúságnak okos és mértékletes életmódra való szoktatása». Azért a testgyakorlatot is kívánatosnak jelzik. A 176. §. szerint: «A házi ipar, a katonai előképzés, céllövés egyes helyeken szintén tényezői az ifjúság megfelelő elfoglaltságának» és a 177. §. szerint «alkalmas időben a tűzoltásban gyakorlandók az egyesület tagjai». Az egészség ápolása szempontjából különösen fontos még a 175. §., amely szerint «az ifjúsági egyesületek

egyik legnagyobb feladata és kötelessége az *alkohol élvezete* ellen való szakadatlan küzdelem».

Akarmelyik irány céljait vesszük, mindegyik szép. Fődolog a végrehajtás, ami függ a rendelkezésre álló időtől és helytől.

A felhasználható idő más a városi iparos és kereskedő s más a földművelő, túlnyomóan falun lakó ifjúságra nézve. A városi ifjúság az egész éven át legkorábban esti hat órától kezdve szabad, eltekintve a vasárnapoktól, a földművelő ifjúság kora tavasztól késő őszig hajnalpirkadástól sötét éjszakaig folytonosan munkában áll a vasárnap kivételével, amidőn délelőtt az isteni tisztelet, délután a tánc foglalja le, amelyet a korcsmában folytatnak, tehát rossz levegőben, alkoholt bőven fogyasztva. A téli félévben pedig, amikor szünetel a munka, bőven van ideje napközben is, főleg pedig a hosszú estéken, amikor egyéb szórakozás hiányában, unalmában sokszor a korcsmát keresi fel, ha pénze van. A gazdakörök tagjai kiskorúak nem lehetnek.

Ha ezt a falusi ifjúságot komolyan meg akarjuk óvni az alkoholizmustól, ha nem akarjuk, hogy az otthon rossz levegőjén kívül a korcsmák füstös, alkoholgőzös levegőjét szívja, ha nem akarjuk, hogy az alkoholtól felizgatott kedélyek nemi betegségek szerzésére kedvet kapjanak, akkor az ifjúsági egyesületeket teljesen függetleníteni kell a korcsmától, lehetővé kell tenni, hogy az ifjúság szabad idejét egészségileg kifogástalan helyen és módon tölthesse el. Ez az alapja az egésznek; enélkül lehet hasznos ismereteket terjesztetni, lehet testgyakorlatokat folytatni, de nem lehet a nép egészségét, munkaképességét, erkölcsét biztosítani, ami a fődolog.

A megfelelő helyiség megszerzése aránylag könnyű dolog a városokban. Részint a különböző ipari szaktestületek, részint a betegpénztárak anyagi támogatásával, amelyeknek érdekében van az egészséges, munkabíró munkásnépesség, nemkülönben a nagy gyárak segítségével igen könnyen gondoskodhatni az ifjúsági egyesületek megfelelő helyiségeiről. A testgyakorlás üzésére a téli időben felhasználhatók az egyes iskolák tornacsarnokai; nyáron pedig, de még száraz téli vasárnapokon is, kirándulások tehetők a szabad természetbe; ezt nem lehet eléggé ajánlani. Faluhelyen szomorúan áll a dolog helyiség tekintetében. Az iskola terme vagy termei napközben le vannak foglalva, de még este sem igen használhatók. A testgyakorlat üzésére a téli hónapokon keresztül, minthogy nyáron erre idő nincsen, meg vasárnap is alig, csak egy nagyobb terem jöhet tekintetbe, a nagy korcsma táncterme: az, amit feltétlenül kerülni kell. A népoktatásról szóló 1868:XXXVIII. t.-c. a köteles tárgyak közé sorozza ugyan az összes elemi népiskolákban a testgyakorlatot, de ennek végrehajtását eddigelé nem sürgették. Minden népiskola óratervében hiven szerepel

a testgyakorlat, de az arra szánt időben mást csinálnak, mert nincsen hely, ahol télen, az eső és sár évszakában testgyakorlatot űzhetne az ifjúság. Az más kérdés, szüksége van-e a falusi tanulószeregek a tornateremben való testgyakorlatra: erre most nem terjeszkedem ki, de nézetem szerint van. Azért minden ifjúsági egyesület megengedéséért attól kell függővé tenni, áll-e rendelkezésére megfelelő helyiség, ahol kitűzött céljának megfelelően működhetik. A helyiség kérdésének kedvező megfejtése alapja az ifjúsági egyesületek létesítésének.

A képzők ifjúsági egyesületeire nézve ez az alapföltétel nem okoz nehézséget, részben mert a tagokat csak korlátozott számban veszik fel ezekbe, részint mert a képzők hatalmas épületeiben egy-egy terem és nevezetesen a tornaterem mindig rendelkezésre áll. Ezzel a kérdéssel a képzők rendtartása ezért nem is foglalkozik.

A falvakban ellenben csak egy helyes megfejtést tudok elképzelni és ez az *ifjúsági ház*, amelyben minden megvan, amire az ifjúság érdekében szükség van. A legnehezebb feladat lévén a téli testgyakorlás lehetővé tétele, évégből egy téli tornateremre okvetlenül szükség van. Ennek olyan építése és berendezése, hogy egyúttal táncolásra, előadásokra (vetített képekkel is), színielőadásokra, szobacéllövészetre, a tűzoltás begyakorlására használható legyen, már alig növelné az építési költségeket. Az ily tornateremnek megvolna az a nagy haszna, hogy a népiskolai tanulók téli testgyakorlatát szintén lehetővé tenné, megvolna az az óriási előnye, hogy az ifjúság vasárnapi táncát a korcsmától függetlenítené és így jövedelemszerzésre is fel lenne használható. A tornaterem kellő ki nem használásától tehát félni nem kell; ellenkezőleg, ha már meglesz, gondoskodni kell, hogy túlságosan ne használják. Számításainkban ne felejtsük el, hogy a tanulóifjúság a népességnek $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{6}$, a 15—21 éves ifjúságnak pedig $\frac{1}{10}$ része. Tehát 3000 lakosú faluban van 300 ifjú (legény és hajadon), ami 6 tornacsoportot jelent. Heti 2—3 tornaórát szánva minden csoportnak, a termet napról-napra 2—3 órán át foglalják el és pedig főként az esti órákban. Az 500—600 tanuló testgyakorlata pedig legalább heti 20 tornaórát követel. A terem egyéb felhasználhatóságát nem is számítom. Még ezer lakosú faluban is meglehetősen el volna foglalva a tornaterem. De részint a tanulás, részint a szórakozás céljaira még egyéb helyiségek is kellenek s ezekkel nem szabad fukarkodni, ha azt akarjuk, hogy mentől többen és mentől szivesebben látogassák az ifjúsági egyesület helyiségeit. A nép egészségi és gazdasági kiképzése, erkölcsös életmódja érdekében nem szabad megelégednünk azzal, hogy az ifjúság az ifjúsági egyesület helyiségeibe járhasson, hanem arra kell törekedni, hogy valóban el is menjen, hogy csakugyan minden szabad idejét ott töltsé, hol tanulva, hol szórakozva. Mindenképpen

vonzóvá kell reá nézve tenni, alkalmat kell neki adni, hogy ott hasznos dolgokat tanulhasson; meg kell adni a lehetőséget, hogy kedve szerint szórakozhasson és mindent úgy, hogy a vezető kezét ne érezze. Felfogásom szerint az ifjúsági egyesület legyen a falusi ifjúságnak egyrészről középiskolája, amelynek betetőzésére parasztagytemek kellenek, másrészről klubhelyisége legyen, ahol jól érzi magát, ahová szívesen megy, ahol a felnőttektől nem feszélyezve szórakozhatik. Éppen ezért nem tartom szerencsésnek, az ifjúsági egyesületek szellemével összeegyeztethetőnek a Testnevelési Tanács ama határozatát, ami ellenkezik a v. és k. miniszterium eddigi álláspontjával is, hogy az ifjúsági egyesületek tagjai 21 évnél idősebbek is lehessenek. Így aztán vége az önkormányzatnak, amire az ilyen egyesületekben okvetlenül szükség van.

Mikre tanítsuk az ifjúságot (a testgyakorlaton stb. kívül), mivel szórakozzék az ifjúsági egyesületekben? Nem érzem magam arra hivatottnak, hogy a gazdasági továbbképzés tekintetében tervet adjak: e tekintetben a földművelési kormány bizonyára minden lehetőt meg fog tenni. Cél a gazdasági termelés fokozása, megkettőzése és helyes irányba való terelése. Mindenféle tanfolyamok és előadások kellenek: gyümölcs-, konyha- és gyógynövénytenyésztésből, állat- és méhtenyésztésből stb. stb. Szükséges a falu ifjúságát kereskedelmi irányban kiképezni, hogy a pénzzel kellőképpen bánni tudjon. Szükséges továbbá a nép ifjúságának állampolgári nevelése: Hadd tudja jogait és kötelességeit. Különösen szükséges tájékoztatni a haza történelmében, megismertetni a magyar költőkkel és írókkal, a magyar haza földjével, hogy szeresse e hazát és ebből merítse az erkölcsi erőt annak védelmére, felvirágoztatására.

Ha mindezeket csak jelezni kívánom, mint orvos kötelességemnek tartom hangsúlyozni, hogy a nép ifjúságát e legfogékonyabb korban az egészsége ápolására, öregbítésére kell megfelelően kioktatni, nevezetesen a férfi ifjúságot a járványos népbetegségek, nemi bajok, alkoholizmus káros hatásáról, az első segélynyújtásról, az egészséges lakás követelményeiről, a munka higiénéjéről, a hajadonokat pedig a háztartásról, gyermek- és betegápolásról stb. kell megfelelően tájékoztatni. Mindezek részint egyes előadásokban, részint tanfolyamokban történjenek: intelmek, tanácsok kellő okadatolás nélkül nem lendítenek sokat. Szóval a lehetőséget meg kell ragadni a népesség átformálására egészségi tekintetben.

A szórakozás pedig minden lehetőséget öleljen fel, kivéve a pénzért vagy pénzértékkért folytatott szerencsejátékot és a szeszivást, természetesen a nép szokásaira és ízlésére való kellő figyelemmel. Különös gondot kell fordítani az olvasóteremre és könyvtárra: gon-

doljuk csak meg, mit jelent a magyar irodalom szempontjából, ha a falvak lakosságát sikerül olvasóközönségnek megnyerni. Nemkülönbön fontos az egyházi és világi ének gyakorlása dalárdákban. Mindnyájan tudjuk, hogy a magyar népnek mekkora a hajlama a dalolásra. Az egyházi ének ápolásával egyfelekezetű helyeken az egyházi köröket megnyerhetni. Színelőadások és szavaló esték előkészítése napokon és heteken át kötné le a résztvevők, sőt az egész falu érdeklődését. Itt tág tér jut az ifjúsági egyesületek autonomiájának és a vezető elemek ügyességének.

Mindeme célok helyiségeket követelnek (a tornatermen kívül): kisebbeket és kevesebbet a kisebb falvakban, többet és nagyobbakat a nagyobb községekben. Mellettük nem szabad megfeledkezni a vándortanítók, máshonnan jött előadók és ellenőrző közegek elszállásolásának lehetőségéről, az erre a célra berendezett kis lakás egyúttal a háztartástan gyakorlati tanítására is alapul szolgálhatna.

E helyiségeknek nem csupán az volna a hasznuk, hogy az ifjúságnak részben még napközben is rendelkezésére állhatnának, ami egyes téli (pl. szlőjd, gyermekápolási, ruhavarrási stb.) tanfolyamok esetére szükséges, hanem egyúttal hajlékot nyujtanának a gazdasági ismétlőiskolának, amelyek létesülése nem egyszer éppen az elhelyezés kérdésén akad meg. Lehetőleg együtt kell lenni a testgyakorlatnak szolgáló tornateremnek az egyéb helyiségekkel; az esetleges különválasztás megnehezíti, sokszor lehetetlenné teszi az ifjúság együttartását, több vezető egyént követel.

Eme kifejtett szempontokból nem tudok az Országos Testnevelési Tanács irányelvében kellő megfejtést találni, amely egyrésről csak a tornateremről kíván gondoskodni, másrésről csak fokozatosan kívánja az ifjúsági egyesületeket a testgyakorlathoz szükséges helyiségekkel ellátni, míg az ifjúsági házat a legtökéletesebb megfejtésnek, azaz elérhetetlennek minősíti. A 6. irányelv szószerint a következőképp hangzik: «Az ifjúsági honvédegyesületek számára a helyi viszonyoknak megfelelően és fokozatosan, alkalmas gyakorló-, céllövő- és játékterekről, tánc- és előadóteremnek és kedvezőtlen időben céllövőgyakorlatokra is használható tornateremről, nemkülönbön a szükséges testgyakorlati, céllövő, tűzoltószerekről és berendezési tárgyakról kell gondoskodni. A fedett helyiség céljaira a legegyszerűbb megfejtés a község házához vagy iskolához egy nagyobb teremnek hozzáépítése, legtökéletesebb megfejtés az ifjúsági ház.»

Az ifjúsági házzal szemben két igen lényeges ellenvetést tehetni, amelyek felett egyszerűen elsiklani nem szabad. Az egyik a költségkérdése. Bármily kevésbe számítunk is egy-egy ifjúsági házat, bármennyire törekedjünk is olcsón előállítani, de sem a jóság, sem a

tartósság rovására, sem a tetszetős külső elkerülésével, az ország több mint tizezer községének ellátása (több törpe községet egy közös, nagyobb községet több ifjúsági házzal ellátva), egy-egy ifjúsági házat hozzávetőleg 20,000 koronában számítva (a helyiségek számától és nagyságától stb. függ egynek-egynek költsége), nem kevesebb, mint 200 milliós befektetést jelentene. A háború előtt ettől az összegtől megijedtünk volna, de a háborús költségek milliárdjai megtanítottak, hogy ha kell, van pénz. Különben itt van az állami gondoskodás az elhagyott gyermekekről; évi 12 millióba kerül a 60,000 elhagyott gyermek eltartása, a sok milliós befektetésről nem is szólva. Nézzük csak az államháztartás bármely más tételét, például a vallási és közoktatási tárca költségvetésének bármelyik fejezetét: évtizedek folytan nem remélt emelkedésekkel találkozunk. Vasútépítésekbe, folyószabályozásokba való 100—200 millió befektetésen senki sem ütközik meg, mert mindenki jövedelmezőnek tartja. *Az állam szempontjából semmi sem jövedelmezőbb, mint a lakosságának testi, szellemi és erkölcsi emelésébe fektetett tőke.* Az egészség növelése fokozza az élettartamot, munka- és harcképességet, csökkenti a betegápolási, kórházi és szegényápolási költségeket; a gazdasági ismeretek terjesztése növeli az ország függetlenségét, terményei által eltartható népszámot; a pénzzel való bánni tudás a ládafiókból a pénzügyintézetekbe vezeti a heverő tőkét, ami évente sok millió kamatot jelent; a bűnözők számának csökkenése a fogházak és börtönök számának csökkenését vonja maga után a közérköles szintjének növekedése révén. Aki a költségektől fél, annak semmiféle haladást nem szabad megengednie. Ne felejtjük el, hogy a költségek azért oly nagyok, mert a testgyakorlatra vonatkozó törvényes rendelkezések végre nem hajtása következtében félszázad mulasztásait kell helyrehozni.

De a költségek csak látszólag oly nagyok, mert nem egy forrás áll rendelkezésünkre. Így az 1868. évi XXXVIII. tc.-et a testgyakorlásra vonatkozóan végre kellene hajtani, ami azt jelenti, hogy az iskolafenntartókat a téli testgyakorlás lehetőségének érdekében tornatermek építésére és felszerelésére kell szorítani. Sok község igen vagyonos és játszva bírja meg ezt a kiadást. Ugyancsak a gazdasági népiskola elhelyezésének kérdése összekapcsolható — mint fentebb kimutattam — az ifjúsági ház kérdésével. Továbbá mozgalmat kell csinálni az ifjúsági házak érdekében a falvakban, valamint a falvak lakosságában. Ha *B* falu látja, hogy *A* falunak már szép külsejével is megnyerő, de főleg belsejében minden igénynek megfelelő ifjúsági háza van, nem fog addig nyugodni, míg amannál fényesebbet és nagyobbbat nem létesített. Ha János gazda hallani fogja, hogy a nálánál szegényebb Mihály gazdát dísztagnak választották, nevét emléktáblán

megörökítik, mert pénzt adott az ifjúsági ház építésére vagy megszerzésére, akkor bugyellárisát ő is ki fogja nyitni.

A falvak áldozatkészségét hihetetlen módon lehetne fokozni, ha azok a legények, akik az ifjúsági egyesületek munkájában ernyedetlenül résztvettek, bizonyos, a honvédség által megállapított testi és szellemi képességekre szert tettek, erkölcsileg kifogástalanok, a katonasághoz való bevonuláskor kézzelfogható előnyökben részesülnének. Ez egészen jogos követelmény és megfelel a középiskolát végzettek egyévi önkéntességi, a polgári iskolát végzettek kétéves szolgálati jogának. A szolgálati idő lehető megrövidítése a háboru után feltétlenül szükséges lesz, legalább jó időre, hiszen százezer munkás egészen hiányzik, a sok rokkant és nyomorék pedig csak kisebb mértékben lesz képes munkát végezni. S hogy a szolgálati időt megrövidíteni lehet, szintén a háborús tanulságok közé tartozik. Nagyon méltányosnak, a katonaság szempontjából egyedül helyesnek tartom, hogy akik a katonai szolgálatra testileg, szellemileg, erkölcsileg előzetesen készültek, előnyökben részesüljenek. Ha most már az ifjúsági egyesületek működését az ifjúsági háztól tesszük függővé, akkor a községek jó része sietni fog legényei részére eme szolgálati előnyöket biztosítani.

Ilyenképpen az az óriási jövedelem, amire a falu népe a több éves világháború alatt szert tett, az állam és közjó érdekében elsőrangú, az iskolával vetekedő művelődési tényező felvirágoztatására is szolgálna. S minthogy a háború után még jó pár esztendeig eltart a termények magas ára, ezt a kedvező időtartamot, pazar alkalmát elszalasztani nem szabad. Ez egy okkal több, hogy az ifjúsági ház létesítéséhez kössük az ifjúsági egyesületek szervezését.

Marad azonban még mindig sok község, főleg az ezer lakosnál kisebb, sőt törpe község, amely saját erejéből nem lesz képes vagy nem egészen lesz képes az ifjúsági ház költségeit fedezni. Itt az államnak kell a kis Svájc mintájára közbelépnie. Svájc, hogy a kantonok hatáskörébe tartozó iskolák testgyakorlására befolyást szerezhessen, a tiz éven felüliek testgyakorlatát a katonai szolgálati kötelezettség megkezdésének minősítette és ezen az alapon a szegény kantonokat és falvakat tornatermek és játszóterek létesítésé végett segíezi.

Az ifjúsági egyesületek folyó kiadásainak fedezésére szolgálhatnak a tagok lehetőleg csekély járulékain kívül a vasárnapi tánc és a vetített képes előadások joga; a vezetőket és előadókat az egyes miniszteriumoknak kellene fizetniök. Elsősorban a vallás- és közoktatási tárca jó szóba, nemkülönb a honvédelmi és földművelési, sőt a kereskedelmi és pénzügyminiszteri tárca is.

A másik ellenvetés, amit az ifjúsági házakkal szemben tehetni, hogy ily sok ház felépítése egy-két esztendő alatt lehetetlen, de nem

is volna okos, mert ugrás volna a sötétbe. Ez az ellenvetés teljesen jogosult, bár nem minden községben kellene egészen új ifjúsági házat emelni; nem egy esetben valamely meglévő ház (megszűnt korcsma, üres kuria, sőt uradalmi magtár) is átalakítható és tornaterem hozzáépítése által egészen használható lehet.

Ezzel az ellenvetéssel kapcsolatosan ama kérdéssel kell foglalkoznunk, hogy az ifjúsági egyesületeket miként kell létesíteni és terjeszteni? Két út lehetséges. A nagy dob ütésével, a hatósági közegek aktiv beavatkozásával egyszerre sok, száz meg ezer ifjúsági egyesületet létesíthetünk, nem törődve a téli gyakorló helyek kérdésével, ami egyértelmű a testgyakorlatnak a minimumra való leszorításával (feltéve, hogy a vendéglő nagy termét nem kívánják használni) és az ifjúsági egyesületi tevékenység kizárásával, amit igen károsnak kell tartanunk. A másik út a fokozatos, de tökéletes létesítésük. Nézetem szerint elsősorban a tanítóképzőintézeteket kell mintaszerű ifjúsági egyesületekkel, esetleg a szomszéd faluban ellátni, amelyekben a képzők tanári kara mintaszerű működést fejthet ki. Ezekben gyakorolnák magokat a képezdek növendékei hetenként egyszer, mint ahogy azt a jelenlegi munkatervök kívánja, és ezekben nyernének kiképzést szünidei vagy egyébkor tartott tanfolyamokban a falusi tanítók, ezekben hospitálhatnának, tájékozódhatnának bármikor. A képezdei tanárok lennének az ifjúsági egyesületeknek úgyszólván ellenőrző, felülvizsgáló közegei. Erre következnek az ország négyszáz járásában egy-egy ifjúsági egyesület létesítése oly községekben, ahol erre a feltételek megvannak; azaz vannak megfelelő vezetők, van ifjúsági ház stb. Előnyben részesítendő az olyan község, amelynek már van gazdasági népiskolája vagy amelynek általános ismétlőiskolája jól működik. Kétségtelen, hogy a képezdei, valamint a járási ifjúsági házak létesítését csak nagy anyagi támogatással lehetne elérni, de a testnevelési alap jövedelmének fele teljesen elég kamatbiztosítékot nyújt. S képzelhető-e szebb, az alapot létesítő törvény szellemének jobban megfelelő felhasználása ez alap jövedelmének? Az 1913. évi XIII. t.-c. 2. c) pontja szerint «a 2%-al megnövelt totalizátoradóból befolyó összeg 80%-a (évi 500,000 korona) a v. és közokt. miniszter által egységesen, alapszerűen kezeltetik és a honvédelmi miniszterrel egyetértőleg minden évre előre megszerkesztendő részletes költségvetési tervzet szerint kizárólag a testnevelésnek, valamint a testedzésnek az ország lakosainak széles rétegében való meghonosítására és fejlesztésére fordítatik».

Ha ez a 4—500 ifjúsági egyesület a működésével, amit az ifjúsági házakban kifejt, a községek ifjúságát megnyerni, magához kötni tudja, akkor a többi községek sietni fognak ilyeneket kérni és készek lesznek a legmesszebbmenő áldozatokra. Párhuzamosan haladna a kis

és törpe községek ifjúsági házakkal való ellátása hatósági intézkedés alapján. A nagy dob verésével lehet hirtelenében sok ifjúsági egyesületet létesíteni, de ezek majd a szalmaláng megszüntével — főleg ha nem lesz lehetséges előnyöket szerezni a katonai szolgálat terén — szintén megszűnnek. A már működésben volt 582 ifjúsági egyesület csöndes, nyom nélküli megszűnése intő példa legyen.

A tárgyalásból önként következik, hogy az ifjúsági egyesületek felelős vezetője egyesegyedül a tanító lehet és pedig elsősorban a gazdasági népiskola tanítója. Mily óriási és áldásos befolyást tud ily gazdasági néptanító egy egész falu gazdasági termelésére kifejteni, ha a 12—14, aztán a 15—21 éves korig terjedő ifjúságot tanítja, vezeti, irányítja! Mily nagy hasznát venné ennek az ország közigazgatásának! Más egyén a faluban nem is képes az ifjúsági egyesületek vezetésére, eltekintve egészen attól, hogy a v. és közokt. miniszterium jelenlegi álláspontja más egyének vezetését, mint a kike a kike a miniszteriumnak befolyása lehet, egyenesen kizárja. Nem pártolhatók tehát az Országos Testnevelési Tanács irányelveinek 5. pontjában erre vonatkozó intézkedések, amelyek szerint «az ifjúsági honvédegyesületek vezetésével e feladatra leginkább reátermett, megfelelően kiképzett és díjazott egyének, ha a tanítók vagy tanítónők között akad ilyen, úgy azok bízandók meg». De melegen pártolandó ez: «A tanítók között elsőbbség adandó azoknak, akik a katonai egyéves önkéntességi szolgálatukat teljesítették és a tisztvizsgálatot teljesítették». Azt hiszem, az az egyedüli helyes megfjtés, hogy az ifjúsági egyesületek vezetője, irányító szelleme a munkájáért megfelelően díjazott tanító legyen; a testgyakorlás, főleg a katonai előkészítés vezetésére esetleg más alkalmasabb egyén is szóba jöhet. Félek attól, hogy kevés helyen és csak nagyobb községekben akad erre más vállalkozó. A falu értelmisége — nevezetesen ahol van, a többi tanító, pap, jegyző, orvos stb. — legyen segítségére a tanítónak előadások stb. tartásával. Így aztán nem kell félni a vezető egyéniségek gyors változásától, biztosítva lehet az egyesületi munka szakadatlan folyása. Nem kis feladat napról-napra, hétről-hétre, egész télen át, tevékenyen részt venni az ily egyesület irányításában anélkül, hogy az ifjúságnak önállóságra való természetes járandósága, önkormányzatra való joga csorbulást szenvedjen. Erre még sokkal nagyobb pedagógiai tapintat és emberismeret kell, mint elemi iskolai tanulók vezetésére.

Fejtegetéseim végére értem. Talán sikerült kimutatnom, hogy az ifjúsági egyesület helyes szervezése úgy, hogy az a falusi ifjúságnak úgyszólván középiskolája és mindenestre klubja legyen, mily végtelenül fontos az egyének és az állam szempontjából. Sokan és sokszor panaszkodnak, hogy az iskola művelő munkája legtöbbször

elvéssz, mert az iskolából távozók a községek maradi légkörébe visszaesnek. Az ifjúsági egyesületek nemcsak megátolnák ezt, hanem még öregbítenék az iskola hatását. Elsőrangú művelődési tényező tehát az ifjúsági egyesület s a magyar állam létele, a magyar nép jövője szempontjából, amit sokan az eddig győzelmes világháború ellenére is oly sötétén látnak, mérhetetlen fontosságú. Az ifjúsági egyesületek mindenirányú munkája egyik nagy biztosítéka lehet a jövőnek!

Ez a jövőbe vetett tekintet szolgáljon mentségemül, ha túlságosan idealistának találnának. Idealizmus, optimizmus nélkül haladás, eredmény nincsen és ha talán nem lesz is oly fényes az eredmény, amilyenek mindannyian szeretnék, amilyenek lennie kellene, azért szakadatlanul tovább kell dolgozni. Nagyon sokat lendítene az ifjúsági egyesületek ügyén, ha a M. Pædagogiai Társaság ezzel a kérdéssel behatóan foglalkoznék és az általam előterjesztett tétéleket megvitatná.

E vitatételek a következők:

1. A világháború tanulságaképpen az iskolából távozott 15—21 éves ifjúság hazafias és valláserkölcsös nevelése, gazdasági és egészségi irányú továbbképzése, előkészítése állampolgári hivatására, távoltartása minden káros hatástól elsőrangú állami feladat.

2. E célból, úgyszintén az ifjúság nemes szórakozása céljából ifjúsági egyesületek létesítendőek a legmesszebbmenő hatósági támogatással.

3. Ifjúsági egyesület működhet ott, ahol a céljainak megfelelő helyiségek ifjúsági ház alakjában rendelkezésre állanak.

4. Az ifjúsági egyesületek ügyeit az ifjúság maga intézze ez irányban kiképzett és megfelelően fizetett tanító, lehetőleg gazdasági tanító vezetése alatt. Legyen segítségére a község intelligenciája.

5. Az ifjúsági egyesületek szervezésére, irányítására országos bizottság szervezendő, akár a Testnevelési Tanács keretében, a vallás- és közoktatási miniszter által; e bizottságba az érdekelt miniszteriumok és tanácsok képviselői stb. meghívandók.

JUBA ADOLF.